

RECENZJE

Philippe Contamine, Olivier Bouzy, Xavier H elary, *Jeanne d'Arc. Histoire et dictionnaire*, Robert Laffont, seria *Bouquins*, Paryż 2012, str. 1214

Joanna d'Arc jest jedną z najbardziej kontrowersyjnych i inspirujących postaci historycznych. W samej Francji co roku ukazuje się około dziesięciu publikacji, których jest przedmiotem, lub chocia z pretekstem. Rok 2012 był pod tym względem wyjątkowy. Obchody (domniemanej) sze csetnej rocznicy urodzin bohaterki sprawiły, że światło dzienne ujrzało niemal trzydzieci pozycji, r znego rodzaju i wartości, poświęconych patronce Francji. Znajdziemy wśród nich biografie, reedycje tekstów  r dlowych, katalogi wystaw, ksiązki dla dzieci, komiksy, modlitewniki oraz monograficzne opracowania dotyczące obecności postaci Joanny d'Arc w równych dziedzinach sztuki. Recenzowana pozycja wyr nia si  spośród nich powag  i objętością.

Seria *Bouquins* skierowana jest do bardzo szerokiego grona czytelników, choć 1200 stron drobnego druku niemal zupełnie pozbawionych ilustracji niejednego onie mieli. O popularnym adresie publikacji  wiadczy  może zupełny niemal brak przypisów oraz konsekwentnie przytaczane źródła – w oryginale  aci nskie lub w piętnastowiecznej francuszczyznie – w t maczeniu b d  w formie zmodernizowanej. W żaden sp s b nie obniża to wartości naukowej ksiązki, gdyż czytelnik, który zechciałby dotrzeć do oryginału z łatwością odnajdzie jego lokalizacj  w pieczo liwie przygotowanym wykazie źródeł i bibliografii. W ten sp s b tom poświęcony Joannie d'Arc doskonale spełnia zażalenia serii, której potencjalnym odbiorc  jest „zarówno student, jak i profesor, czy po prostu *amateur de curiosit s*”.

Jak wskazuje sam tytuł, ksi zka składa się z dwóch w zasadzie niezależnych cz ci. Pierwsza rozwija się chronologicznie, druga jest s wnikiem w układzie alfabetycznym. Ca o c poprzedza próba odtworzenia marszruty Joanny d'Arc od wyjazdu z Domr ny do śmierci w Rouen, a zamyka wyczerpująca bibliografia. Osobne szkice poświęcono również wzmiankom o Joannie w rozmaitych dokumentach – listach, traktatach teologicznych, rachunkach, literaturze – powstałych przed pojmaniem jej pod Compiégne 23 maja 1431 roku oraz filmom o niej, od trzydziestosekundowego obrazu Georges'a Hatota z 1898 roku, przedstawiającego wy cznie  mier  Joanny, do superprodukcji Luca Bessona z Mill  Jovovich w roli tytułowej z roku 1999.

Nominalnie jest to praca zbiorowa zrealizowana pod kierunkiem Philippe'a Contamine'a, jednak zarówno poszczególne rozdziały historii, jak i hasła s wnika są podpisane jednym z nazwisk, jakby autorzy nie zawsze podzielali poglądy pozostałej dwójki. Philippe Contamine, emerytowany profesor Sorbony, wybitny mediewista, którego głównymi obszarami badań są wojna i władza w średniowieczu, w latach 1985-1989 był kierownikiem Centre Jeanne d'Arc w Orleanie. Drugi z autorów, Olivier Bouzy, obecny kierownik tego ośrodka, wyda  dwie ksiązki, które rozprawiają się z legendami narosłymi wok l bohaterki: *Jeanne d'Arc. Mythes et réalités* (1999) oraz *Jeanne d'Arc. L'histoire   l'endroit* (2008). Trzecim autorem jest Xavier H elary, wy adowca historii średniowiecza na Sorbonie.

Cz   narracyjną w dużej cz ci napisa  Philippe Contamine. Jego autorstwa są rozdziały poświęcone pojmaniu Joanny, pobytowi w niewoli, obu procesom – skazującemu i kasacyjnemu – oraz losom wizerunku bohaterki aż do czasów rewolucji. Do naszych czasów wątki te doprowadza Xavier H elary, który opisa  również rolę Joanny w bitwach i kampaniach, od zwycięstwa pod Orleanem do pierwszej porażki pod murami Paryża. Olivier Bouzy jest autorem rozdziałów szkicu cych kontekst historyczny wystąpienia Joanny, jej m odo c i początki życia publicznego. Autorzy konsekwentnie wykorzystuj  dokumenty z epoki, a p wniejsze opracowania historyków traktuj  raczej jako dalszą cz   historii ni  jako punkt odniesienia. Tak więc w czterech ostatnich rozdziałach pod wspólnym tytułem *Jeanne apr s Jeanne* znajdziemy analiz  interpretacji życia Joanny u historyków i artystów, sporów ideologicznych, jakich stała się pretekstem oraz przejawów kultu, które doprowadziły do uznania jej przez Kościół  wi t  w 1920 roku. Dzięki takiemu podejściu autorzy zdołali zachowa  neutralno c wobec licznych polemik prowadzonych wok l bohaterki.

Unikają również, w miarę możliwości, ocen i interpretacji, na pierwszy plan wysuwając fakty, sytuujące postać Joanny d'Arc w kontekście epoki i naświetlające ją z możliwie wielu stron.

Część hasłowa zawiera między innymi biogramy osób ważnych dla historii i historiografii Joanny d'Arc: członków rodziny, towarzyszy broni, przeciwników, sędziów i świadków obu procesów, a także historyków, literatów i artystów którzy w późniejszych czasach interpretowali jej losy. Znajdziemy również hasła dotyczące miejsc, instytucji, realiów życia i, oczywiście, samej Joanny: jej wyglądu, uzbrojenia, ubioru, charakteru, duchowości, misji. W sumie około pięćset rozbudowanych haseł w piętnastu podgrupach.

Ponieważ mamy do czynienia z pracą zbiorową, nie udało się uniknąć drobnych niekonsekwencji. Na przykład w rozdziale IV, napisanym przez Oliviera Bouzy, czytamy, że na sztandarze (*étendard*) Joanny widniała scena sądu ostatecznego, a na jej proporcu (*pennon*) wyobrażony był moment zwiastowania. Natomiast w hasle *Étendard*, opracowanym przez Philippe'a Contamine'a o proporcju dowiadujemy się tyle tylko, że spłonął podczas wjazdu Joanny do Orleanu, o sztandarze zaś, że widniała na nim scena ze zwiastowania. Jednak opisując ów sztandar obaj autorzy przyznają, że jest to jedynie ich interpretacja: „wedle wszelkiego prawdopodobieństwa” (*selon toute vraisemblance*) zastrzega pierwszy, „można zasadnie przyjąć” (*on peut raisonnablement admettre*), pisze drugi. Jeśli jednak tego typu usterki skłonią dociekliwych czytelników do sięgnięcia do źródeł i próby rozstrzygnięcia problemu na własną rękę, to trzeba je będzie uznać za zaletę publikacji, która stanowi podsumowanie stanu wiedzy o Joannie d'Arc na rok 2012 i zarazem punkt wyjścia do dalszych badań. Sami autorzy podkreślają, że ich zamiarem nie było przedstawienie kanonicznej wersji zdarzeń. Niech potwierdzeniem ich słów będzie fakt, że niespełna rok po ukazaniu się *Jeanne d'Arc. Histoire et dictionnaire*, jeden z nich, Olivier Bouzy, ogłosił własną interpretację historii Joanny, *Jeanne d'Arc en son siècle*.

AGATA MARZĘCKA